

УДК: 141.339

Наконечна М.В.¹, Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. БТЕ-0813 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНІЙНІСТЬ ТА ЦИКЛІЧНІСТЬ ЧАСУ

Час - це фундаментальне поняття, яке різні культури та філософські традиції сприймають по-різному. Лінійний і циклічний час є двома основними способами осмислення часу, які відображають глибокі культурні та ідеологічні відмінності. Ці підходи визначають наші уявлення про події, життя, смерть, розвиток і навіть майбутнє.

Лінійний час акцентує увагу на поступовому, незворотному русі подій, що розгортаються в односторонньому напрямку. Цей підхід має глибокі філософські корені у західній традиції, починаючи з античності і до сучасності. У філософії лінійний час часто пов'язаний із ідеєю телеології – уявленням, що всі події мають кінцеву мету. Наприклад, у християнській теології історія має визначений напрямок: від створення світу до Страшного Суду. Цей підхід підкреслює кінцевий сенс існування і рух часу до певної завершеності. Лінійний час базується на причинно-наслідковому підході: кожна подія є наслідком попередньої і причиною наступної. Такий погляд домінував у класичній науці (Ньютон) і досі є основою багатьох наукових парадигм.

У філософії лінійний час часто пов'язаний із ідеєю телеології – уявленням, що всі події мають кінцеву мету. Наприклад, у християнській теології історія має визначений напрямок: від створення світу до Страшного Суду. Цей підхід підкреслює кінцевий сенс існування і рух часу до певної завершеності.

У Середньовіччі християнська думка зміцнила концепцію лінійного часу, заявляючи, що час є створеним Богом і має свій початок і кінець. Святий Августин наголошував, що джерелом часу є людський розум, а не фізичний рух. У працях Аристотеля телеологія.

Просвітництво заклало ідею, що час не лише лінійний, а й прогресивний. Філософи, як-от Іммануїл Кант, вважали, що історія – це процес вдосконалення людства. Цей підхід підтримує ідеї морального, наукового та технічного прогресу. Гегель запропонував концепцію «діалектичного розвитку», де час стає ареною боротьби протилежностей, що рухають суспільство вперед.

У XX столітті екзистенціалісти, такі як Мартін Гайдеггер і Жан-Поль Сартр, акцентували увагу на особистому досвіді часу. Для них час – це простір, у якому людина створює власний сенс. Гайдеггер у «Бутті і часі» підкреслює, що людське існування обмежене кінцевістю, і саме це визначає наше ставлення до часу.

Циклічний час базується на ідеї повторення та безперервного відновлення. Цей підхід знаходить відображення у східній філософії, міфології, античній космології та деяких сучасних екологічних концепціях. У циклічному часі велику роль відіграє ідея карми. Події не є лінійно зумовленими, але повертаються у зміненому вигляді, залежно від накопиченого досвіду та дій. Це створює більш «відповідальне» ставлення до часу, ніж у суто причинно-наслідковому підході. На відміну від лінійного підходу, який часто зосереджується на індивідуальному досвіді, циклічний час орієнтований на колектив і екосистему. Події вписуються в загальну циклічну гармонію, а не лише в окремі життєві історії.

Культурна перевага цих підходів глибоко впливає на мислення та планування майбутнього. Лінійний час, що домінує в західних культурах, зумовлює орієнтацію на майбутнє. Він сприяє прагненню досягти конкретних цілей, створювати плани, прогнозувати ризики та формувати історію як послідовність подій. Проте такий підхід може призвести до надмірної експлуатації ресурсів і підвищеного стресу через зосередженість на кінцевих результатах.

Циклічний час, який панує в східних культурах і аграрних суспільствах, навпаки, заохочує гармонійне співіснування з природою. Він вчить приймати зміни та повторення як природну частину життя. Планування в межах циклічного підходу спрямоване більше на підтримання рівноваги і стійкості, ніж на досягнення швидкого прогресу. Такий погляд підходить для суспільств, які прагнуть зберегти навколишнє середовище та міжпоколінну рівновагу.

Ці філософські основи впливають на різні аспекти життя: від релігійного сприйняття до екологічної свідомості. Вони формують наші уявлення про причини, цілі, сенс і навіть ставлення до невідворотності подій.